

dr Jakub Urbanik

A U T O R E F E R A T

I. UWAGI WSTĘPNE

Pragnę przedstawić niniejszym prezentację swoich badań naukowych oraz zdobytej wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych w zakresie prawa rzymskiego, historii prawa, papirologii prawniczej, a także działalności dydaktycznej i organizacyjnej, wypełniając tym samym postanowienie artykułu 18a ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r., Nr 65, poz. 595 ze zm.) oraz § 12 ust. 2 pkt 2) rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 września 2011 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. Nr 204, poz. 1200), w celu wszczęcia postępowania o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk prawnych.

1.1 *Studia*

Studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego ukończyłem z wyróżnieniem w 1998 r. na podstawie pracy magisterskiej *Stipulatio w świetle tabliczek z Murécine*, napisanej pod kierunkiem Prof. dr hab. Marii Zabłockiej. Część studiów odbyłem na Uniwersytecie Fryderyka w Neapolu w ramach Programu Unii Europejskiej *Tempus*. Edukacja na Uniwersytecie Warszawskim przyniosła mi również Dyplom Prawa Angielskiego i Europejskiego uzyskany w Brytyjskim Ośrodku Prawa Angielskiego i Europejskiego przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

W roku 1998 rozpocząłem studia doktoranckie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Stopień doktora nauk prawnych uzyskałem we wrześniu 2002 na podstawie napisanej pod kierunkiem Prof. dr hab. Marii Zabłockiej pracy doktorskiej pt. *Il divorzio nel diritto romano e nella prassi giuridica dell'Egitto romano*. Rozprawa otrzymała wyróżnienie w corocznym konkursie czasopisma *Państwo i Prawo*. Badania związane z doktoratem częściowo sfinansował grant promotorski Ministerstwa Edukacji Narodowej. Podczas studiów doktorskich otrzymałem kilka stypendiów naukowych; w latach 2000–2001 byłem stypendystą Fundacji Nauki Polskiej, a w roku akademickim 2001–2002 przebywałem w Instytucie Prawa Rzymskiego Uniwersytetu Kołńskiego dzięki stypendium *Deutscher Akademischer Austauschdienst*. Kilkakrotnie gościłem także na Wydziale Humanistycznym Katolickiego Uniwersytetu Lowańskiego, wykorzystując stypendia biblioteczne. Dzięki stypendium wymiennemu Rządu Arabskiej Republiki Egiptu spędziłem także dwa miesiące w Egipcie, pracując w bibliotekach oraz poznając kraj będący tematem mojego doktoratu (styczeń–marzec 1999).

1.2 *Zatrudnienie*

Od dn. 15 października 2002 jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Katedrze Prawa Rzymskiego i Antycznego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego (w latach 2002–2004 na podstawie umowy o pracę, a o roku 2004 na podstawie mianowania).

1.3 *Osiągnięcia naukowe*

Na podstawie art. 16 ust. 2 *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym*, itd., przedstawiam jako swoje osiągnięcie naukowe serię artykułów poświęconych praktyce prawnej późnej starożytności: „A Priestly Divorce in the Seventh Century Palestine: Various Legal Orders at Work”, „Compromesso o processo? Alternativa risoluzione dei conflitti e tutela dei diritti nella prassi della tarda antichità”, „Dioskoros and the Law (on succession): Lex Falcidia revisited”, „P. Oxy. LXIII 4397: the Monastery Comes First or Pious Reasons Before Earthly Securities”, „P. Cairo Masp. I 67120 *recto* and the Liability for Latent Defects in the Late Antique Slave Sales: or Back to *Ephraïm*”, „Broken Marriage Promise and Justinian as a Lover of Chastity. On P. Cairo Masp. I 67092 (553) and *Novela* 74”, oraz już przyjęte do druku „Eulogios’ Cell and Tapia’s Banquet Hall: Transfer of Ownership as Security for Debt in Late Antiquity”, „Marriage and Divorce in the Late Antique Legal Practice and Legislation” (ich opis znaleźć można, *infra* II.1 & II.2, a referencje bibliograficzne w liście publikacji).

1.2 *Podstawowe zainteresowania naukowe*

Od najwcześniejszych lat studiów, zachęcony przez Prof. Zabłocką, zająłem się poznawaniem prawa rzymskiego. Zainteresowało mnie badanie praktyki prawnej, papirologia prawnicza w najszerszym znaczeniu, połączona z elementami historii społecznej i historią mentalności. Moje badania naukowe koncentrują się na prawie rodzinnym (jemu zwłaszcza poświęciłem pracę doktorską o rozwodzie w prawie i praktyce prawnej), a także – w znacznie szerszym ujęciu – na rekonstruowaniu świadomości prawnej ludzi późnej starożytności. W ostatnich latach zająłem się prawniczą spuścizną szóstowiecznego poety-notariusza ze środkowego Egiptu, Dioskorosa z Afrodité. Moim celem naukowym jest próba zrozumienia relacji między wyuczoną w szkole wiedzą prawniczą i praktycznymi umiejętnościami notariusza w codziennym posługiwaniu się prawem. Prawo rodzinne i papirologia prawnicza zapraszają również do studiów na sytuacją prawną kobiet w starożytności, nic więc dziwnego, że temu zagadnieniu poświęciłem część swoich badań.

II. BADANIA NAUKOWE

II.1 *Papirologia prawnicza oraz świadomość prawna późnej starożytności*

Jak już wspominałem moja działalność naukowa skupia się przede wszystkim na papirologii prawniczej. Już moja praca magisterska dotyczyła problemu relacji praktyki i dogmatyki prawa. Opisywałem w niej funkcję stypulacji w kampańskich tabliczkach woskowych z Puteoli. Na kanwie tych prac powstały dwa artykuły naukowe („Sponsio Servi” i „Rzymska praktyka dokumentarna”).

Kwestia stosunku *Reichsrecht* i *Volksrecht*, by użyć mitteisowskiej terminologii, była również dogłębnie dyskutowana w rozprawie doktorskiej poświęconej rozwodowi w prawie i praktyce.

Od kilku już lat moje zainteresowania naukowe kierują się przede wszystkim ku problematyce badania świadomości prawnej w późnej starożytności. Czy zwykli użytkownicy prawa rzeczywiście je znali, czy świadomie i chętnie je stosowali, czy rozwiązując swoje codzienne problemy, uciekali się do przepisów prawa stanowionego, czy może raczej wybierali drogi nieformalne lub zwyczajowe. Innymi słowy: w jakim stopniu, i czy w ogóle, norma prawa stanowionego znana była zwykłym ludziom. To podejście różni się od tradycyjnej metody papirologii prawniczej, zazwyczaj skupionej na poszukiwaniu różnic między prawem cesarskim a prowincjonalnym (wedle nieco już anachronicznej wizji Mitteisa o wrogim starciu między *Reichsrecht* a *Volksrecht* po Edykcji Karakali). Moje badania skupiają się zatem na prawie jako narzędziu budowania więzi społecznych między zwykłymi ludźmi i jako takie mieszczą się w nurcie niezwykle ośtatnio modnej historii mentalności, wypełniając przy tym podstawowy postulat tejże, tzn. podejście interdyscyplinarne. Późna starożytność wydaje się idealnym terenem dla tego typu badań. Justyniańska reforma i kodyfikacja prawa przyniosła fikcję wyłączności i zupełności wprowadzonego porządku prawnego, a przy tym jego powszechnej znajomości wśród odnowionego *Imperium Romanum*. Z kolei bogata szósto- i siódmowieczna dokumentacja papirusowa daje świetny kontekst dla porównania tego założenia z rzeczywistą sytuacją.

Centralną postacią tych studiów jest szóstowieczny notariusz-poeta, Dioskoros z Afrodite oraz masa dokumentów pochodząca z jego archiwum (a właściwie, jak to ośtatnio wykazał Jean-Luc Fournet, archiwów jego rodziny). Z jednej strony są one dość jednorodne (dokumenty pochodzą z tego samego źródła oraz tej samej wspólnoty, wiele z nich zostało zapisanych osobiście przez Dioskorosa lub pod jego dyktando), z drugiej prezentują niesłychane bogactwo tematów, jako że dotyczą bardzo rozmaitych typów tekstów prawnych (nie wspominając już o tekstach literackich). A zatem moim głównym zadaniem badawczym w ciągu ośtatnich lat było prawne poznawanie archiwów Dioskorosa, a poprzez porównywanie zasobów tychże z ich współczesnymi odpowiednikami próba rekonstrukcji świadomości prawnej w późnostarożytnej ludności Egiptu. Corpus zawiera zarówno teksty dokumentarne, jak i literackie, co więcej archiwa są dwujęzyczne, grecko-koptyjskie. Są zatem świetnym polem badawczym różnych, przenikających się poziomów kultury późnoantycznego Egiptu: kultury grecko-rzymskiej (wciąż posługującej się greką) oraz zchrystianizowanej kultury lokalnej mówiącej po koptyjsku. Osoba Dioskorosa czyni ten zbiór jeszcze ciekawszym: był on człowiekiem solidnie wykształconym, a przynajmniej za takiego chciał uchodzić, prawdopodobnie praktykującym prawnikiem, w którego bibliotece znaleźć można dzieła greckiej literatury klasycznej (znamy pochodzące z niej fragmenty Iliady, *scholia minora* do tejże, kodeks z komediami Menandra oraz Żywot Isokratesa, ale analizując styl Dioskorosa, można dojść do przekonania, że pełno było w niej jeszcze innych utworów literackich. Dioskoros próbował też swych sił, pisząc panegiryczną poezję, co zresztą przyniosło mu chyba nie do końca zasłużoną sławę najgorszego poety greckojęzycznej starożytności.

Moje badania zostały częściowo sfinansowane przez grant Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2008–2012).

Choć wyczerpująca synteza na temat prawa u Dioskorosa nie jest jeszcze możliwa, czego przyczyną jest olbrzymi rozmiar materiału źródłowego (same tylko Archiwa Dioskorosa przynoszą kilka setek aktów prawnych o różnej treści, a każde źródło musi być jeszcze porównane z podobnymi dokumentami pochodzącymi skądinąd), mam nadzieję móc przedstawić choćby częściowe wyniki moich badań w formie książkowej już wkrótce. Dotychczas udało mi się wyodrębnić trzy podstawowe obszary badawcze, te zagadnienia gdzie prawo zdaje się wchodzić najczęściej w orbitę zainteresowania zwykłych ludzi: spadki i dziedziczenie, małżeństwa i rozwody oraz kwestie praw władczych i gwarancji zobowiązań.

Prawo spadkowe było przedmiotem artykułu „Dioskoros and the Law (on succession): Lex Falcidia revisited”. Wyszedłszy od analizy zaskakującego użycia w *corpusie* dioskoriańskim słowa *φαλκιδίων*, starałem się zbadać biegłość notariusza w „dogmatycznym” prawie spadkowym. Udało mi się również pokazać, że czasem studia wychodzące od praktyki prawnej mogą zmienić nasze mniemanie o rzymskim prawie stanowionym. W doktrynie przedstawiano bowiem pogląd, że bizantyjscy juryści nie odróżniali *portio legitima* od *pars Falcidia* (tak, m.in., Zachariä von Lingenthal, później także Meyer, Voci & al.). Tymczasem moje badania zdają się sugerować wnioski zupełnie przeciwne. Co więcej, Justynian zawsze starał się zachować jasne rozróżnienie pomiędzy tymi dwoma, zupełnie różnymi konceptami prawnymi. Obecnie przygotowuję ogólne studium prawa spadkowego w późnoantycznych papirusach, a także bardziej szczegółową pracę o testamentach z Archiwum Dioskorosa.

Małżeństwo i rozwód w prawie i praktyce prawnej późnej starożytności stały się przedmiotem mojego zainteresowania już podczas pisania pracy doktorskiej. W ostatnim czasie przedstawiłem ogólnie problem zawierania i rozwiązywania związków małżeńskich w późnej starożytności w artykule „Marriage and Divorce in the Late Antique Legal Practice and Legislation”, który niestety niebawem będzie opublikowany. Ten sam temat rozważałem częściowo w eseju „Rozwód w papirusach. Studium przypadków” oraz rozdziale Cambridge Companion *Law and Society in Egypt from Alexander to the Arab Conquest*. Krótsza praca „Broken Marriage Promise and Justinian as a Lover of Chastity. On P. Cairo Masp. 1 67092 (553) and *Novela* 74” zajmuje się problemem możliwych inspiracji niektórych justyniańskich reform w sprawach moralności i obyczajów małżeńskich. Moje studia pokazują raz jeszcze, że świadomości społecznej rozwód był nierozłącznie wpisany w strukturę małżeństwa. Małżonkowie oraz ich rodziny przewidywali rozwiązanie związku już w chwili jego powstania. Rozwodzili się mimo rosnącej dezaprobaty rozwodów ze strony władzy zarówno świeckiej, jak i duchowej. Rzeczywistym czynnikiem, który osłabił immanentną dla klasycznego prawa rzymskiego wolność rozwodów było osłabienie społeczno-prawnej pozycji praw kobiet. Ten fenomen był przedmiotem studium „A Priestly Divorce in the Seventh Century Palestine: Various Legal Orders at Work (the Case of P. Nessana III 57, a. 689)”, w którym zająłem się także kwestią wybierania najbardziej użytecznych dla użytkowników norm prawnych, czyli w

języku współczesnego prawa prywatnego międzynarodowego „shopping for law”. Warto tu wspomnieć o jeszcze jednym ciekawym aspekcie późnoantycznego prawa małżeńskiego, dotąd nieopisanym w literaturze. To „ubieranie” majątkowych porozumień małżeńskich w szaty innych czynności prawnych. I tak w parze dokumentów *P. Michael*. 42 a + b, pierwszym pan młody i jego rodzice zabezpieczają posag panny młodej hipoteką na 10 arurach ziemi (zresztą choć akt nazywa się hipoteką, użyte klauzule wskazują raczej na przewłaszczenie nieruchomości), zaś drugim kobieta oddaje ziemię w dzierżawę teściom za czynsz odpowiadający należnemu za nią podatkowi. Z kolei *P. Cairo Masp.* II 67158 (= *FIRA* III 158) to umowa spółki snycerzy zawarta z jednej strony przed teściów, a z drugiej przez ich zięcia.

Wreszcie zagadnienia związane z własnością oraz zabezpieczeniem wierzytelności były tematem oddanego właśnie do publikacji studium „Eulogios’ Cell and Tapia’s Banquet Hall: Transfer of Ownership as Security for Debt in Late Antiquity”. W artykule tym opisuję, jak zwykli ludzie poszukują lepszego zabezpieczenia swoich wierzytelności, wybierając zamiast tradycyjnego zastrawu przewłaszczenie, funkcjonalnie podobne do starorzymskiej *fiducia* czy greckiej *ὠνή ἐν πίστει*. Problem gwarancji w praktyce prawnej późnej starożytności (odstępstwa od dogmatycznego zastrawu, zastraw a przewłaszczenie, problem *hypotheca generalis*, oraz stosowanie, pomimo konstantyńskiego zakazu, klauzuli przepadku) będzie tematem mojego wystąpienia na sympozjum młodych historyków prawa greckiego w Atenach we wrześniu 2012.

Papirusy z Archiwów Dioskorosa zainspirowały także dwa studia dotyczące prawa zobowiązań w późnej starożytności. Analiza umowy sprzedaży dwóch niewolnic, *P. Cairo Masp.* I 67120 *recto*, było wyjściem dla opisu odpowiedzialności za ukryte wady fizyczne przy sprzedażach niewolników. Mam wrażenie, że udało mi się ostatecznie rozwiązać w tej pracy kontrowersję na temat zakresu znaczeniowego tajemniczego słowa *επαρθε* pojawiającego się w klauzulach opisujących odpowiedzialność sprzedawcy. Z kolei inny artykuł, już na ukończeniu, „Diligent Carpenters in Dioscoros’ Papyri and the Justinianic (?) Standard of Diligence” wydaje się jeszcze raz potwierdzać u antinoopolitańskiego notariusza szczególną znajomość dogmatycznego korpusu prawnego.

Jedną z najlepszych metod zrozumienia, jak zwykli ludzie pojmują prawo i się nim posługują jest przyjrzenie się sposobom, którymi rozwiązują swoje konflikty. Problemem tym zająłem się w obszernym study („Compromesso o processo? Alternativa risoluzione dei conflitti e tutela dei diritti nella prassi della tarda antichità”), a także w bardziej szczegółowej analizie jednego tylko dokumentu zawierającego ugodę między mozną *domus gloriosa* Apionów oraz pozornie tycim klasztorze Apa Hieraxa (‘P. Oxy. LXIII 4397: the Monastery Comes First or Pious Reasons Before Earthly Securities’). We wrześniu znów zajmę się tym problemem, przedstawiając referat na konferencji *Between Heaven and Earth: Law, Ideology, and the Social Order in Late Antiquity* organizowanej przez Uniwersytet Manchesterowski. Ponieważ spotkanie to poświęcone zostanie, m.in. arbitrażowi, prawu rodzinnemu oraz ustawodawstwu małżeńskiemu, zamierzam mówić o ugodach dotyczących spraw rodzinnych oraz problemach prawnych, których one dotyczą, zwłaszcza w

kontekście prawa stanowionego. W badaniach nad alternatywnymi formami rozwiązywania sporów potwierdziłem pomysł, że przynoszą one często rozwiązania diametralne różne od ustawowych (co zresztą pewnie było powodem wyboru właśnie tej drogi zakończenia konfliktu: por. przywołany właśnie *P. Oxy.* 4397, gdzie klasztor skutecznie realizuje swoją hipotekę wbrew zasadzie *prius tempore potius iure*, albo ugodę między dziećmi Aureliosa Iakobosa i wdową po nim, Aurelią Tapią [*P. Münch.* 1 7], która otrzymała bez żadnej prawnej podstawy aż trzecią część pokąźnego spadku po mężu.

O wszystkich tych zagadnieniach miałem okazję mówić na różnych międzynarodowych forach, przede wszystkim kongresach papirologicznych w Genewie i Wiedniu, kongresie historyków prawa starożytnego w Liège i Barcelonie, a także na seminariach w Neapolu, Lecce i San Sebastián

11.2 Prawo rodzinne

W punkcie 11.1 opisałem już częściowo swoje zainteresowanie prawem rodzinnym, małżeństwem i rozwodem, przede wszystkim w świetle dokumentów praktyki prawnej. Nie da się oczywiście zajmować tymi zagadnieniami bez należytego poznania źródeł *stricte* prawniczych, pracy nad nimi przy pomocy typowej dla romanistyki metodologii krytyki źródeł. Badając losy rozwodu w starożytności rzymskiej, starałem się połączyć te wysiłki z podejściem historyczno-społecznym. Podstawową moją pracą na ten temat jest artykuł „Formalność rozwodu w rzymskim prawie klasycznym: D. 24.2.9 i Augustowskie *divortiiis modum imponere*”, w którym nie tylko przedstawiłem wyczerpująco *status quaestionis*, ale przede wszystkim odniosłem się do najnowszych pomysłów tej materii autorstwa Patrizi Giunti i Riccardo Astolfiego, stanowczo je odrzucając. Artykuł ten, w zmodyfikowanej wersji, zostanie niebawem opublikowany w języku włoskim w *Quaderni Lupensi*.

Wydaje mi się, że jednym z moich lepszych przyczynków w tej materii jest studium pierwszych ograniczeń rozwodowych wprowadzonych przez Konstantyna Wielkiego (*La repressione constantiniana dei divorzi: La libertà dei matrimoni trafitta con una forcina*). Analiza tego – wydawać by się mogło – zupełnie nie-rzymskiego podejścia do wolności małżeńskiej pozwoliło mi potwierdzić tezę Fritza Schulza, że jednym z decydujących czynników wprowadzenia zasady wolności małżeńskiej do rzymskiego *ordre public*, było uznanie wolności prawnej i społecznej kobiet. Udało mi się również ustalić jeszcze jedną grupę beneficjentów tego rozwiązania: to poddane władzy ojcowskiej dorosłe dzieci, często wystawione na naciski społeczne swych rodzin. Poświęciłem temu problemowi studium ‘D. 24.2.4: ... Pater tamen eius nuntium mittere posse: l’influsso della volontà del padre sul divorzio dei sottoposti’, oraz dwa artykuły o słynnym kazusie Dionizji, w tym jeden napisany wspólnie z Claudia Kreuzsaler (*Humanity and Inhumanity of Law: The Case of Dionysia*) oraz ‘Un padre inhumano y la humanidad del derecho: el caso de Dionisia’). Prace te odwołują się też do rzymskich metod tworzenia prawa. Razem z Kreuzsaler wykazaliśmy, że kategoria nieludzkości pojawiająca się w jednym z precedensów przez Dionizję przywo-

łanych nie jest li tylko retorycznym toposem, ale kluczowym argumentem pozwalający na nieaplikowanie reguły prawnej sprzecznej z rzymskim porządkiem publicznym.

W ostatnim czasie zająłem się również zagadnieniami prawa małżeńskiego w perspektywie prawno-porównawczej i antropologicznej. W artykule „Del matrimonio con el fantasma a las uniones del mismo sexo. La función social del matrimonio” omawiam społeczną funkcję małżeństwa i odpowiadającą jej prawną wizję tegoż w różnych wspólnotach. Z kolei w „Dla klanu, dla państwa, dla siebie? Małżeństwo między publicznym a prywatnym” (w przygotowaniu, niebawem zostanie opublikowany w aktach konferencji WPiA) rozważam najnowsze trendy w prawie małżeńskim, używając jako przykładów ostatnich reform tegoż w Hiszpanii oraz sądowego podejścia do tego problemu w Izraelu.

II.3 *The Journal of Juristic Papyrology i inne prace wydawnicze*

W 1999 dołączyłem do zespołu redakcyjnego *The Journal of Juristic Papyrology*, a od roku 2000 jestem jednym z jego redaktorów naczelnych (niegdyś wraz z Ewą Wipszycką Bravo i Tomaszem Derdą, a obecnie z Adamem Łajtarem i Tomaszem Derdą). *Rocznik Papirologii Prawniczej* to jedno z najważniejszych czasopism naukowych poświęconych studiom nad starożytnością (występuje na liście ERIH: INT2, oraz jest indeksowany przez *Arts & Humanities Citation Index*). Jestem również jednym z założycieli i wydawców serii *JJurP Supplements*, byłem redaktorem naukowym trzech woluminów z tej serii (*Ευεργεσίας χάρις. Studies Presented to Benedetto Bravo and Ewa Wipszycka by Their Disciples*, Warsaw 2002; *Marriage: Ideal – Law – Practice. Proceedings of a Conference Held in Memory of Henryk Kupiszewski*, Warsaw 2005, oraz J. Méléze Modrzejewski, *Droit et justice dans le monde grec et hellénistique*, Varsovie 2011).

Przy tej okazji chciałbym przypomnieć, że już w roku 2000 byłem jednym z czworga redaktorów naukowych Księgi ku czci Witolda Wołodkiewicza (*Au-delà des frontières*), a w roku 2011 współwydawałem angielskojęzyczny podręcznik do polskiego prawa konstytucyjnego (*Polish Constitutional Law. A Reader*, jako pokłosie mej pracy w charakterze koordynatora Erasmus na Wydziale Prawa i Administracji).

II.4 *Podsumowanie*

Wydaje mi się, że najbardziej istotną cechą moich badań naukowych jest ich inderdyscyplinarny charakter. Dążąc do tradycyjnego celu papirologii prawniczej, dyscypliny obecnie reprezentowanej przez bardzo niewielką liczbę naukowców, próbuje budować mosty między romanistyką i papirologią oraz historią starożytności.

III. NAUCZANIE I DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

Kiedy staram się opisać swoje miejsce w świecie akademickim, wydaje mi się, że moja działalność nauczycielska jest przynajmniej tak istotna, jak badania naukowe. Wiele czasu poświęcam nie tylko klasycznie rozumianemu nauczaniu, ale także działaniom na rzecz zapewniania jakości

kształcenia, wprowadzeniu Procesu Bolońskiego, nowym przepisom regulującym sytuację szkolnictwa wyższego, a także osobistej opiece nad studentami.

III.1 *Zajęcia w Warszawie*

Już od czwartego roku swoich studiów (rok akademicki 1997/1998) prowadzę ćwiczenia z prawa rzymskiego dla studentów pierwszego roku prawa. W roku 2008 przez semestr dodatkowo prowadziłem jeden z wykładów kursowych z tego przedmiotu. Od 2006 roku uczę także prawa rzymskiego po angielsku, a przez osiem ostatnich lat prowadzę w języku angielskim otwarte dla wszystkich studentów Uniwersytetu konwersatorium o kobietach w starożytnym w Rzymie (*The Woman in Rome: Ideal – Law – Practice*). W studenckich ankietach oceniających prowadzenie zajęć z ostatnich lat otrzymałem bardzo wysokie oceny, plasując się wśród dziesięciorga najlepiej ocenianych nauczycieli na Wydziale Prawa i Administracji.

Od czasu do czasu prowadzę dodatkowe zajęcia w Instytucie Archeologii Wydziału Historycznego UW, obecnie wraz z Prof. José Luisem Alonso współprowadzę seminarium doktorskie z papirologii prawniczej.

III.2 *Teaching Staff Mobility w ramach Programu Erasmus*

Od początku mej kariery uniwersyteckiej wielokrotnie wyjeżdżałem na wykłady w ramach modułu Mobilności Nauczycieli LLP Erasmus. Uczyłem po angielsku, włosku i hiszpańsku na Uniwersytecie Fryderyka II w Neapolu, Uniwersytecie Kraju Basków (zarówno w Bilbao, jak i San Sebastian), Uniwersytecie Yeditepe, Uniwersytecie Lizbońskim. Zajęcia na tych dwóch pierwszych uczelniach odbywają się regularnie, rokrocznie.

III.3 *Tuning Project*

Uczestniczyłem w drugiej edycji Projektu Tuning w naukach społecznych zarządzanego przez Uniwersytet Deusto w Bilbao. Ten finansowany przez Komisję Europejską program ma na celu dostosowanie (tuning) efektów kształcenia uniwersyteckiego i oczekiwań rynków pracy. Rozpowszechniałem efekty grantu na różnych seminariach tak międzynarodowych, jak i lokalnych (Lizbona 2010, Lecce 2010, Warszawa 2010, 2011). Kończę właśnie artykuł o bolońskiej reformie studiów prawniczych w Polsce (*La Bologna in Polonia: la riforma degli studi giuridici in Polonia*).

III.4 *Zapewnianie jakości kształcenia*

Od czterech lat aktywnie uczestniczę w procesie zapewniania jakości kształcenia na Uniwersytecie Warszawskim jako członek Uniwersyteckiego Zespołu ds. Zapewniania Jakości Kształcenia oraz jego wydziałowego odpowiednika. W tej roli analizowałem wyniki ankiet oceniających, uczestniczyłem w formułowaniu zaleceń i wytycznych naprawczych oraz propagowałem działania pro jakościowe na Uniwersytecie Warszawskim. Biorę udział w licznych seminariach, szkoląc moich kolegów w tworzeniu nowych programów nauczania, sylabusów, efektów kształcenia zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego o Krajowych Ramach Kwalifikacji

w Szkolnictwie Wyższym. Ostatnio również zostałem członkiem Rektorskich Zespołów Oceny Nowych Programów Kształcenia – jestem koordynatorem jednego z tych zespołów w dziedzinie nauk społecznych.

III.5 *Tutor w ramach Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych*

Od otrzymania stopnia doktora w roku 2002 byłem tutorem 33 studentów w ramach Międzywydziałowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych. Uważam tę działalność za jedno ze swoich najważniejszych osiągnięć i doświadczeń dydaktycznych. Rola tutora polega na osobistym doradzaniu w uniwersyteckich wyborach, współkształtowaniu programu studiów, przeprowadzeniu na ścieżce uniwersyteckiej kariery. Wielokrotnie też kierowałem obowiązkowymi pracami rocznymi moich studentów.

Półtora tuzina moich pupili zakończyło już studia, wielu z nich otrzymało tytuł magistra w więcej niż jednej dyscyplinie. Kilku kontynuuje studia na 3 poziomie na różnych wydziałach, jedna była pupilka właśnie obroniła doktorat z zakresu prawa rzymskiego i papirologii prawniczej. Obecnie jestem tutorem piętnaściorga studentów, wszyscy realizują minimum programowe prawa, ale studiuja, jak na Mishowców przystało, na licznych innych wydziałach Uniwersytetu (historia, filologia włoska, romańska, arabska, nauki polityczne, stosunki międzynarodowe, psychologia, historia sztuki, socjologia...). Regularnie się z nimi spotykam, a raz na miesiąc zbieram wszystkich na seminarium tutorskim.

III.6 *Opieka na pracami magisterskimi*

Mimo dość młodego wieku byłem już opiekunem aż trzech prac magisterskich. Wszyscy moi magiŝtranci osiągnęli stopień magiŝtra z najbardziej pozytywnymi ocenami. Na Wydziale Prawa i Administracji, Stanisław Kordasiewicz przedstawił pracę o odpowiedzialności na zasadzie *custodia* w rzymskim prawie klasycznym, Maria Nowak natomiast starała się opisać prawną definicję prostytutki w klasycznych Atenach. Oboje są już doktorami nauk prawnych w zakresie prawa rzymskiego. Z kolei w Instytucie Filologii Klasycznej Bartosz Marciniak przygotował pod moim kierunkiem pracę filologiczno-prawniczą o nie-gajusowej prawniczej literaturze podręcznikowej, tłumacząc i komentując po raz pierwszy na język polski wszystkie zachowane fragmenty antycznych podręczników do prawa rzymskiego poza Instytucjami Gajusa. Byłem też recenzentem trzech prac magisterskich na Wydziale Prawa i Administracji.

III.7 *Koordinacja Programu Erasmus na Wydziale Prawa i Administracji UW*

Przez ponad dekadę (1998–2001/2002–2010) prowadziłem na Wydziale Prawa i Administracji program Erasmus, najpierw jako asystent koordynatora, a od 2003 roku jako koordynator i kierownik Szkoły Prawa Polskiego. Stworzyłem system zajęć w języku angielskim na Wydziale, otwartych zresztą nie tylko dla studentów zagranicznych, ale także uczących się na WPiA osób. Podczas mojego urzędowania liczba umów dwustronnych, studentów przyjeżdżających i wyjeź-

działających wzrosła trzykrotnie, uczestniczyłem w stworzeniu wielu nowych międzynarodowych kontaktów Wydziału.

IV. WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

IV.1 *Międzynarodowa współpraca naukowa*

Reprezentowana przeze mnie dyscyplina naukową jest przykładem nauki *par excellence* międzynarodowej. Nie można jej po prostu uprawiać w oderwaniu od nauki światowej. Nie sposób wymienić wszystkich moich dokonań w tej dziedzinie, dlatego też ograniczę się do przedstawienia zaledwie kilku przykładów.

- a) Visiting Professor na Wydziale Prawa Uniwersytetu Kraju Basków (San Sebastián, 2006/2007) na zaproszenie Autonomicznego Rządu Kraju Basków. Prowadziłem wykład *Principles of Roman Law*, przedstawiłem kilka seminariów naukowych o papirologii prawniczej, a także prowadziłem prace naukowe we współpracy z hiszpańskimi kolegami.
- b) Redaktor naczelny *The Journal of Juristic Papyrology* (*supra*, III.3)
- c) Członek Rady Naukowej *Annaeus: Anales de la tradición romanística*.
- d) Liczne i częste referaty na niezliczonych międzynarodowych kongresach naukowych (prawie czterdzieści razy), zarówno dużego formatu (jak organizowany co trzy lata Kongres Papirologiczny: Florencja 1998, Wiedeń 2001, Genewa 2010; coroczny kongres *Société Internationale d'histoire de droit d'Antiquité Fernand de Vischer*: Komotini 2006, Barcelona 2010, Liège 2011), jak na mniejszych spotkaniach (m.in.: Incontri romanistici di Soverato, 4 razy, raz z jednym z głównych referatów), Symposion Historyków Prawa Greckiego i Hellenistycznego (Marburg 2003, Salerno 2005), Oksfordzka Konferencja ku pamięci Sarah Clackson w 2004; *Forum Jungerrechtshistoriker* w Budapeszcie w 2003; konferencje *Marriage: Ideal – Law – Practice*, Warszawa 2004; *Humanidad de derecho: desde tiempos romanos hasta la modernidad*, San Sebastián 2008, konferencja *Culpa*, Warszawa 2011, a także liczne seminaria naukowe w Neapolu, Lecce, San Sebastián-Bilbao, Edynburgu ...).
- e) Osobiście organizacja czterech dużych spotkań naukowych:
 - ☞ *Forum Jungerrechtshistoriker* (Warszawa 2004)
 - ☞ Konferencja *Marriage: Ideal – Law – Practice* (Warszawa 2004)
 - ☞ Konferencja *Humanidad de derecho: desde tiempos romanos hasta la modernidad* (San Sebastián 2007)
 - ☞ Konferencja *Culpa* (Warszawa 2011).
- f) Współprzewodniczenie Komitetowi organizacyjnemu 27 Kongresu Papirologów, który ma się odbyć w Warszawie na przełomie lipca i sierpnia 2013. Oczekujemy przybycia około czterystu gości.
- g) udział w granicie hiszpańskiego Ministerstwa Nauki i Edukacji, *El derecho de asilo en época Visigotha*, koordynacja prof. E. Osaba García (EHU) (2006–2008)

- h) udział w grantie hiszpańskiego Ministerstwa Nauki i Edukacji, *Las mujeres y la práctica jurídica en el Imperio Romano* (Proyecto I+D, Referencia: DER 2010-18019, Micinn: 2011-2013).

IV.2 *Współpraca międzynarodowa w dziedzinie nauczania*
supra, II.3, II.7

IV.3 *Organizacja międzynarodowej współpracy naukowej*
supra IV.2 e) oraz *infra* v.2.

V. PRACE ORGANIZACYJNE NA RZECZ UNIWERSYTETU

v.1 *Senat UW*

Jeستم senatorem UW w kadencji 2008–2012 jako reprezentant kurii niesamodzielných pracowników naukowo-dydaktycznych.

v.2 *Komisja Senatu UW ds. Bada Naukowych i Współpracy z Zagranic*

Od ośmiu lat (kadencja 2004–2008 oraz 2008–2012) jeستم członkiem Senackiej Komisji ds. Badań Naukowych i Współpracy Naukowej, od roku 2010 pełnię funkcję jej wiceprzewodniczącego. Pracując w Komisji, zajmuję się przede wszystkim sprawami zagranicznymi, przygotowywałem, m.in., Memorandum o Internacjonalizacji UW. Jeستم również przewodniczącym Zespołu ds. Stypendiów Wyjazdowych. Rolą Zespołu jeستم doradzanie Rektorowi w sprawach przydzielania studentom i pracownikom stypendiów i grantów na podstawie umów bilateralnych Uniwersytetu.

v.4 *Zespół Rektorski ds. Nowelizacji Regulaminu Studiów*

Jeستم członkiem Zespołu, którego podstawowym zadaniem jeستم dostosowanie i nowelizacja Regulaminu Studiów na UW do najnowszych nowelizacji prawa o szkolnictwie wyższym w Rzeczypospolitej Polskiej. Jak wiadomo, zmiany te w ostatnich latach poszły niezwykle daleko, Zespół zatem analizuje i proponuje obszernie poprawki do Regulaminu.

v.4 *Zapewnianie jakości kształcenia*

supra, III.4

v.5 *Koordinacja LLP Erasmus*

supra, II.7

VI. POPULARYZACJA NAUKI

- ☞ San Sebastian, grudzień 2007: Mundu Klasikoari Buruzko IV. Hitzaldi-Zikloa: Humanitatea Zuzendean eta gisa-eskubideak. Erroma eredutika gaur egunera. (4th cykl spotkań o świecie starożytnym: Od humanizmu prawa do praw człowieka – od Rzymu do współczesności), wykład “El padre

inhumano y la inhumanidad del derecho. El caso de Dionisia”

- ☞ Warszawa, wrzesień 2008, Festiwal Nauki, wykład “Nieludzki ojciec – nieludzkie prawo”
- ☞ San Sebastian, grudzień 2010: Mundu Klasikoari buruzko VI Hitzaldi Zikloa: ¿De qué huyen las mujeres? Peligros, conflictos y su protección en la Antigüedad: wykład “Del matrimonio con el fantasma a las uniones homosexuales. La función socio-jurídica del matrimonio en la Antigüedad”
- ☞ San Sebastian, grudzień 2011: VIII Ciclo de Conferencias sobre el Mundo Clásico: La mujer en el matrimonio romano, wykład “*Gemelos incestuosos, matrimonios ilícitos y un cura divorciado: el pluralismo jurídico en el Egipto romano.*”

VII. DODATKOWE INFORMACJE

Pięciokrotnie zostałem nagrodzony Indywidualną Nagrodą Rektora UW trzeciego stopnia.

Kompetencje językowe: włoski C1, angielski C1, hiszpański C1, niemiecki B2, francuski A2, greka, łacina

